

Torsdag med THORS

10.11.83

TACK VARE det faktum att veckan hunnit fram till torsdag får ni nu ta del av prof. Thors språktext ... där han bl.a. understryker att "tack vare" bara ska användas i positiva sammanhang.

Det förekommer i stora delar av Österbotten ett dialektord **tjöväs** eller **tjögäs**, också i formen **tjöyas**. Det betyder "må illa, känna kvaljningar". En bekant till mig, bördig från en sydligare del av landskapet än jag, undrar vad det egendomliga ordet har för en härledning.

Det skall först konstateras, att **tjöyas** (för att använda den ordform som jag hört i min hemtrakt) har en utbredning som sträcker sig från norska dialekter över betydande delar av norra Sverige till Österbotten. Härledningen är dessvärre oviss, men den norske språkvetaren Alf Torp antog i början av seklet, att verbet (som i norska dialekter lyder **kjöyast**, med **tj**-uttal i början av ordet, liksom i Österbotten) kunde ha något sammanhang med det engelska **cloy** "äckla". För att sammanställningen skall vara möjlig måste man förutsätta att **l**-ljudet gått förlorat i Norden. Detta är alltså en osäker kombination, men sammanställningen med det rätt

vanliga engelska ordet är intressant.

□

"Förr i tiden hette det **laga mat**, liksom det än i dag heter **matlagning**. Nu dyker det upp ett uttryck **göra mat**. Hur bör det egentligen heta?"

För mig har det alltid hetat **laga mat**, och en kontroll i rikssvenska ordböcker visar, att just det uttrycket är det gängse. **Göra mat** är helt främmande för mig, och jag tror inte att uttrycket brukas i någon nämnvärd utsträckning.

Samma frågande vill protestera mot bruket av uttrycket **tack vare** i sammanhang som gäller en negativ händelse, en motgång eller dylikt. Hon nämner som exempel "Tack vare lågkonjunkturen gick firman i konkurs" och "Tack vare halkan föll hon och slog sig".

De citerade satserna är typiska exempel på felaktigt bruk av **tack vare**. Kända språkmän — ända från den gamle mästaren Erik Wellander till författarna av Svensk handordbok — har varnat för det. Ture Johannisson och K. G. Ljunggren säger i Handordboken: "Tack vare bör undvikas i förbindelse med uttryck för något ogynnsamt." I stället kan man säga "på grund av" eller "till följd av". I många fall kan man uttrycka sig så här: "Halkan gjorde att hon föll".

□

"I vilken mån kan ordet **tro** såsom verb motsvaras av antaga?", frågas det.

Jag vill för min del inte säga, att **tro** i religiös betydelse motsvaras av **antaga**. För mig kommer innebörden i **tro** (på någon) nära den i **lita** (på) eller **förtrösta** (på). Möjligen kunde man i förklaringar till Bibeln och trosartiklarna säga "Jag godtar (t.ex. tron på Gud)". Hos **antaga** finns en så stark bibetydelse av förmodan och oviss-het, att ordet inte lämpar sig som en förklaring till **tro**.

Carl-Eric Thors